

**ШКІЛЬНА БІБЛІОТЕКА
УКРАЇНСЬКОЇ ТА СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

КАЗКИ ДОБРИХ СУСІДІВ

**КАРАВАНБАШІ
ТУРКМЕНСЬКІ НАРОДНІ
КАЗКИ**

Харків
«ФОЛІО»
2020

АК-ПАМИК*

У давні часи жив один чоловік. У нього було семеро синів, а дочки не було. Якось дружина його знову завагітніла. Пройшло дев'ять місяців, а сини того чоловіка, збираючись у той день на полювання, сказали батькові:

— Якщо народиться у нас сестра, то почепіть над воротами ляльку, а якщо брат, то сідло коня.

І поїхали в степ. Народилася у жінки дочка, і батько почепив над воротами ляльку. Але один із сусідів був недругом сім'ї братів. Він одразу ж зняв ляльку і замість неї почепив сідло коня. Повернулися брати з полювання, подивилися і закричали:

— На жаль, над воротами висить сідло! Значить, знову народився брат! Не будемо тут більше жити!

---

* У давні часи в Туркменії існував звичай: якщо у сім'ї довго не було дітей і, нарешті, народжувалась дівчинка (за звичних умов істота небажана в туркменській сім'ї), то батьки, радіючи появі дитини, розвішували всередині кибитки по стінах її різноманітні фігурки, зроблені з білої вати. (Звідси, очевидно, походить ім'я героїні казки: Ак-памик, Акпамик — біла вата.) Деякі фігурки робилися з кольорових ганчірок. (Їхні обриси використовувалися у килимовому орнаменті.) Поміж таких фігурок інколи розвішувалися і ляльки. У більш давні часи лялька, можливо, вивішувалася і над дверима. Можна припустити, що даний звичай генетично пов'язаний з материнським родом і лялька вважалася духом-покровителем жінок. Такі духи — Емагендер — у вигляді примітивних ляльок вшановуються ще й нині у текемутів, шорців та інших тюркських народностей. У Китаї також існував звичай вивішувати при народженні дівчинки ляльку.

Покинули брати поселення і подалися в гори. Там вони облаштували житло в печері: вдень полювали, а увечері поверталися додому, їли і лягали спати. Так минав час.

Про кого тепер послухати новини? Послухайте про сестру юнаків.

Батько і мати назвали новонароджену Ак-Памик і не зводили очей з дороги, очікуючи синів. Минув місяць, а синів усе немає. Минув рік, а їх усе немає і немає. Минуло три роки — синів як не було.

Якось до старих прийшов гість із іншого поселення і сказав:
— Недавно я бачив ваших синів. Місцина, де вони живуть, від вас не так уже й далеко. Вони поселилися в печері на такій-то горі і живуть з полювання.

Батько і мати, почувши таку новину, зраділи, приготували плов, подали його гостеві і сказали:

— Гарну ти приніс новину! Тільки от ми самі не можемо туди піти: сил немає, ми ж старі. Та якщо ти ще хоч раз побачиш наших синів, то передай їм від нас доземний уклін.

Гість поїв плову, розпрощався із старими і пішов до свого поселення. А старі жили, не зводячи очей з гори. Проте своїй дочці вони про те не сказали ні слова.

Минули місяці, минули роки. Ак-Памик виповнилося чотирнадцять років. Якось сусіди збирали жінок для роботи*. Побачивши матір Ак-Памик, вони сказали:

— Дозволь своїй дочці прийти допомогти нам.

— Що ж, дозволю, — відповіла мати, — хай іде, якщо сама захоче.

А у ті давні часи був звичай: жінкам і дівчатам, які мали братів, відводилося під час такої роботи краще місце. Та, у якої братів не було, повинна була сидіти на гіршому місці.

---

* За давнім звичаєм, дівчата і жінки поселення нерідко збиралися разом, щоб спільно швидко що-небудь зшити, спрясти тощо. Найчастіше все це робилося перед весіллям.

Ак-Памик увійшла в юрту і сіла на найгіршому місці. Тут одна жінка й каже:

— Чому ти, кізенько, сіла там? Пересядь на краще місце.

— Ой, матінко, — відповідає Ак-Памик, — як же я можу сісти на краще місце, якщо у мене немає братів!

— Не кажи так! У тебе є семеро братів, сильних, як леви. А якщо твої батько й мати про них досі тобі нічого не говорили — на те є причина. Батьки твої старі й не можуть піти до братів самі. А тобі нічого не кажуть, щоб ти не втекла від них. Коли прийдеш додому, скажи матері: «Ой, у мене болить голова, дай мені ковурги*». Коли мати дасть тобі ковурги, ти не бери її ложкою, а попроси: «Дай мені своєю рукою». Після цього схопи матір за руку і тоді дізнаєшся все, що тобі треба.

Ак-Памик повернулася додому і сказала:

— Матінко, у мене голова болить.

— Що б ти з'їла, доню? — запитала мати.

— Дай мені трохи ковурги, матінко. Поїм, може, й легше стане, — відповіла Ак-Памик.

Мати сіла готувати ковургу.

— Дай мені трохи з вогню, — попросила Ак-Памик.

Мати хотіла було дати ложкою, та Ак-Памик сказала:

— Ні, матінко, ложка погано пахне, дай мені рукою!

Що робити? Нещасна дала їй рукою. Тоді Ак-Памик міцно ухопила матір за руку і сказала:

— Є у мене брати чи немає?

— Ой-ой! О Господи! — закричала мати, їй було гаряче.

— Є у мене брати чи немає? Не відпущу, поки не скажеш, — мовила Ак-Памик.

— Є, — відповіла бідна мати. — Семеро братів є. Вони пішли на полювання до твого народження і до цих пір не повертаються.

— Хоч відомо, чи живі вони? — запитала Ак-Памик.

---

* *Ковурга* — смажена пшениця, національна їжа туркменів.

— Так, вони живуть у печері на такій-то горі, — відповіла мати.

Тоді Ак-Памик відпустила руку матері і сказала:

— Я піду туди.

— Ти не знайдеш їх, — сказала мати. — Ось я зроблю тобі колобок. Коти та за ним іди. Де він зупиниться, там і будуть твої брати.

Ак-Памик взяла колобок, покотила його і пішла за ним. Прийшла вона до печери, зазирнула всередину, а в печері повно закривавленого одягу, та ще висить трохи м'яса. Ак-Памик взяла одяг, пішла до струмка і всі речі випрала. Потім вона повернулася до печери, приготувала з м'яса плов і почала чекати. Раптом бачить — йде семеро чоловіків. Ак-Памик заховалася і почала спостерігати. А брати прийшли і дивляться — скрізь усе не так, як було: одяг випраний, їжа приготовлена. Перевдягнулися брати, поїли і лягли спати.

Наступного дня рано-вранці вони пішли на полювання. Ак-Памик знову понесла одяг братів до струмка, випрала його і приготувала їжу. А потім знову заховалася. Брати повернулися з полювання і бачать: усе прибрано ще краще, ніж учора. Тоді вони порадилися і вирішили: «Треба завтра підсторожити». Вранці шестеро братів пішли на полювання, а найстарший з них заховався, щоб посторожити, та й заснув. Ак-Памик укрила його ковдрою, сказала: «Спи, милий брате», — і взялася до роботи. Повернулися брати, подивилися — знову обід приготовлений, одяг випраний, а старший брат спить під ковдрою.

— Ну, хто ж так робить? — сказали брати, коли розбудили його.

— Я нічого не бачив, я заснув... — відповів він.

Наступного ранку заховався інший брат, але й він заснув. Нарешті залишився сторожити наймолодший брат. Він трохи порізав собі ногу, посипав те місце сіллю і від болю не міг заснути.

І ось коли він так сидів, раптом увійшла дівчина, випрала одяг і почала готувати їжу. Тоді брат вийшов із закутка, де ховався, і запитав.

— Ти людина чи дух?

— Я не дух, я ваша сестра, — відповіла Ак-Памик.

Так вони познайомились. Повернулися інші брати і дуже раділи, що у них є сестра.

— Залишайся жити в нашій печері! — сказали вони Ак-Памик.

Брати приносили з полювання м'ясо і турбувалися про свою сестру. Якось вони знову пішли на полювання, Ак-Памик подалася до струмка. Коли вона повернулася, то виявилось, що вогонь у вогнищі згас. «Що робити?» — подумала Ак-Памик. Вона вийшла надвір, розирнула довкола і побачила вдалині димок. «Візьму там вогню», — вирішила Ак-Памик і вирушила туди. Увійшла вона в дім, привіталася. А в домі жив старий сивий дев. Побачив він Ак-Памик і сказав:

— Якби ти зі мною не привіталася, я б тебе миттю проковтнув. Підійди, ягнятко, та пошукай у мене в голові.

От Ак-Памик пошукала трохи у нього в голові і сказала:

— Я прийшла за вогнем. Якщо у тебе є, дай мені!

— Тримай свою пелену, — відповідає дев.

Ак-Памик підставила пелену. Дев поклав туди попіл, а звернуху — жарини і сказав:

— Іди, дочко, бувай здорова!

Забрала Ак-Памик усе те і пішла назад. А у неї в пелені від вогню зробилася діра, і з неї потроху сипався попіл, позначаючи слід. Ак-Памик того не знала. Вона повернулася в печеру, приготувала їжу. Потім прийшли брати.

Уранці брати знову подалися в гори. А дев вистежив Ак-Памик за попелом і прийшов до печери. Ак-Памик помітила його ще здалеку. Вона замкнула двері і почала чекати. Тоді дев сказав їй:

— Просунь крізь двері палець!

Ак-Памик просунула палець. Дев міцно ухопив його, прокусив зубами і почав смоктати кров.

— Якщо скажеш про це братам — з'їм тебе! — пригрозив дев і пішов.

Ак-Памик дуже злякалася і нічого не сказала братам. А дев почав приходити кожного дня і смоктати у неї з пальця кров. Ак-Памик худла з кожним днем.

— Гей, кізонько, що з тобою? — запитували у неї брати.

Ак-Памик нічого не відповідала. Тоді брати змовились:

— Давайте заховаємось де-небудь і дізнаємось, у чому справа.

І ось, замість того щоб піти на полювання, вони заховалися і причаїлися. Ак-Памик поробила все, замкнула двері і почала чекати. У звичний час, як завжди, прийшов дев, який вже звук смоктати кров, і закричав:

— Відкрий двері!

Тоді сім братів кинулися зусібч на дева і порубали його на тисячу шматків. Стогони дева долітали до неба. А брати підійшли до Ак-Памик і сказали:

— Ми убили ворога. Чому ти раніше нам нічого не говорила? Треба було давно розказати! Тепер нічого не бійся.

А через місяць уночі до сімох братів прийшли деви — друзі убитого — й убили всіх братів. Ак-Памик залізла в шкуру лева, і деви її не помітили. Напившись крові братів, деви повернулися у своє поселення. Ак-Памик накрила трупи братів чим знайшла, сіла на коня і поїхала від міста до міста, від села до села розпитувати старих людей:

— Чи є спосіб оживити моїх братів?

І всі люди відповідали:

— Мабуть, такого способу немає...

Нарешті зустріла Ак-Памик одного старого, і він сказав їй:

— Оживити твоїх братів можна, та тільки це дуже-дуже важко.

— Нехай важко, дідусю, ти лиш розкажи, як? — попросила Ак-Памик.

ЗМІСТ

Ак-Памик	3
Син Бахаветдіна-верблюда	14
Кривий ворон.....	28
Сирота	32
Яртигулак	43
Караванбаші	58
Сорок небилиць	70